

TEOLOGISKA HÖGSKOLAN STOCKHOLM

Programmet i mänskliga rättigheter

EXAMENSARBETE

Masteruppsats,
HT, 2017

Hur uppstår nya sociala rörelser?

En kvalitativ fallstudie av den nya formen av spontan
organisering genom informella nätverk som blev
tongivande under flyktingmottagandet 2015

Författare: Carolin Holmblad

Handledare: Ulf Johansson-Dahre

Teologiska högskolan Stockholm

*We cannot simply rely on governments to protect human rights, so we
the people have to take action.*

Salil Shetty,
Amnesty International's Secretary General

Sammanfattning

Uppsatsen undersöker den spontana organisering genom informella nätverk som blev ett betydande inslag i Sveriges flyktingmottagande 2015. Utifrån en fallstudie av volontärer som är aktiva i organisationerna undersöker studien vilka motiv som ligger till grund för deras val att engagera sig utanför redan befintliga organisationer. Det huvudsakliga syftet med undersökningen är att studera huruvida den spontana formen av organisering bör betraktas som en ny social rörelse. Uppsatsens teoretiska ramverk utgår från teorier om hur sociala rörelser uppstår samt vad som utmärker mindre formell form av organisering. Sammanlagt genomfördes sju stycken semi-strukturerade intervjuer med volontärer från organisationer registrerade i Sverige och som startade under flyktingmottagandet 2015. Bland organisationerna finns de med fokus på mottagandet i Sverige samt de med primärt internationellt fokus. Resultatet visar att volontärernas engagemang i den nya formen av organisering till stor del kan betraktas som en ny social rörelse med hänvisning till uppsatsens teoretiska ramverk.

English titel

How are new social movements created? A qualitative case study of the new form of spontaneous organization through informal networks that became influential during the receiving of refugees in 2015

Nyckelord

Sociala rörelser: ideellt engagemang: the nascent state: partiell organisering: kvalitativ fallstudie: flyktingmottagande

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	6
1.1	Preciserat syfte och frågeställning.....	8
1.1.1	Avgränsning och begreppsanvändning	8
1.1.2	Dispositionsbeskrivning.....	9
2	Metodval och materialinsamling.....	10
2.1	Kvalitativ fallstudie	10
2.1.1	Kvalitativa, semistrukturerade intervjuer.....	10
2.1.2	Urval.....	12
2.1.3	Analysmetod	13
2.2	Metoddiskussion	14
2.2.1	Etiska överväganden	15
3	Bakgrund	17
3.1	Det svenska flyktingmottagandet.....	17
3.1.1	Framväxten av nya sociala rörelser i Sverige	20
3.1.2	Civilsamhället i förändring	21
4	Litteraturoversikt och tidigare forskning.....	23
4.1	Sociala rörelser – en historisk överblick.....	23
4.1.1	Den globala rättviserörelsen	25
4.1.2	Sociala rörelsers demokratiska betydelse.....	26

4.1.3	Den individuella aktörens drivkrafter.....	29
5	Teoretiskt ramverk.....	31
5.1	Hur uppstår en ny våg av sociala rörelser?.....	31
5.1.1	Vad utmärker en icke-etablerad form av organisering?	33
6	Intervjustudie; samtal med volontärer om deras motiv att engagera sig i icke-etablerade organisationer	37
6.1	Icke-etablerade organisationer - ett upprop för solidaritet.....	37
6.1.1	Akuta hjälpinsatser kräver anpassningsförmåga.....	40
6.1.2	Utmaningar som de icke-etablerade organisationerna ställs inför	43
6.1.3	Frustration och missnöje väcker engagemang.....	44
7	Analys; volontärernas motiv för att engagera sig i icke-etablerade organisationer.....	47
7.1	Icke-etablerade organisationer formulerar en alternativ solidaritet	47
7.1.1	Frustration och missnöje motiv för icke-etablerade organisationer .	48
7.1.2	Icke-etablerade organisationer anses vara en styrka i akuta situationer.....	49
7.1.3	Att träda in i det institutionella tillståndet.....	50
8	Sammanfattning och slutsatser av den kvalitativa fallstudien	51
9	Bibliografi.....	54

1 Inledning

Svenska folkets ideella engagemang fullkomligt exploderade i och med flyktingmottagandet hösten 2015. Hos Volontärbyrån som förmedlar ideella uppdrag var antalet intresseanmälningar till uppdrag inom området för asyl och integration nio gånger fler än året innan. I deras undersökning ”Volontärbarometern - en undersökning om volontärer och deras ideella engagemang under 2015” (2016) om svenskarnas ideella engagemang uppträdde samma mönster. Att engagera sig för asyl och integration var överlägset mest populärt och var tredje tillfrågad av sammanlagt 1500 volontärer uppgav att flyktingsituationen hade påverkat dem i deras val att engagera sig (Volontärbarometern 2016, 6). Utmärkelsen ”Årets svensk” (Fokus 2010) som delas ut av tidningen Fokus tilldelades volontären med motiveringen ”(...) Årets svensk sparkar en boll till någon som talar ett annat språk, dukar en extra tallrik på matbordet eller står beredd med en filt på perrongen(...)”.

Att svenskarna engagerar sig ideellt är ingenting nytt. Tvärtom betraktas svenskarnas engagemang som ett avgörande inslag och en förutsättning för vår välfungerande demokrati. Idag beräknas omkring hälften av Sveriges befolkning ägna sig åt frivilligarbete i någon form (von Essen, Jegermalm och Svedberg 2015, 20). Vad som däremot var utmärkande för flyktingmottagandet 2015 var de många volontärer som engagerade sig genom förhållandevis lite formell organisering. En stor del av frivilligarbetet tog plats utanför de redan befintliga organisationerna. Ett för de flesta välkänt exempel är Refugees Welcome, ett löst och nybildat nätverk som utvecklades till en central aktör i mottagandet av flyktingar på centralstationerna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Med fokus på flyktingmottagande finner vi idag att Sverige, liksom många andra länder, har ett mottagande som organiseras av ett stort antal aktörer: statliga myndigheter, kommuner, ideella organisationer, religiösa samfund m.fl. (Thieman-

Dino och A. Schechter 2004, 74-75). Antropologen Stephen Samson beskriver situationen som;

(...)a world of projects(...) in which myriad organizations and programs promote various agendas, employ various tactics, and operate from and compete for various resource bases.

(Sampson, 1996)

Enligt FN:s flyktingkonvention är det regeringen i asyllandet som har det främsta ansvaret för att skydda människor som flyr. De stater som har ratificerat konventionen, däribland Sverige, är skyldiga att tillämpa konventionens stadgar (UNHCR 2001). Hur kommer det sig då att det är så många olika former av organisationer som tar plats i arbetet för olika länders flyktingmottagande? Tidigare forskning har visat att olika former av samhällsaktörer anpassar sig och improviserar arbetet för att fylla tomrummet hos myndigheter och ideella organisationer. I civilsamhället skapas nya projekt utanför de redan befintliga organisationerna för att erbjuda tjänster som upplevs vara saknade (Thieman-Dino och A. Schechter 2004, 74-75). Att studera de olika formerna av organisationer som är delaktiga i flyktingmottagandet är därför en förutsättning för att kunna utvärdera och förbättra arbetet hos samtliga aktörer. Studierna är betydelsefulla i arbetet för att främja utbyte och förbättra samarbetet mellan flyktingar och organisationer. Fördjupad kunskap om hur mottagandet fungerar i praktiken möjliggör också för utveckling och förbättringar som i högre grad tillfredsställer flyktingarnas behov (Ibid, 82-83).

Trots de många aktörer som är delaktiga i arbetet för flyktingmottagande runt om i världen är det förvånansvärt få studier som har undersökt vilka samhällsaktörer (globala, nationella eller lokala) som arbetar för att bistå med hjälp och resurser under ett pågående flyktingmottagande (Ibid, 74-75). I den här uppsatsen har jag därför valt att undersöka uppkomsten av sociala rörelser med fokus på den spontana organiseringen genom informella nätverk som blev ett betydande inslag i Sveriges flyktingmottagande 2015. Uppsatsens övergripande syfte är att studera huruvida

organiseringen bör betraktas som en ny social rörelse i enlighet med Francesco Alberonis teori om *det växande tillståndet* som redogörs för i kapitel fem.

1.1 Preciserat syfte och frågeställning

Studien undersöker vilka motiv som ligger till grund för volontärernas val att bilda nya organisationer under flyktingmottagandet 2015. Jag arbetar utifrån hypotesen att den nya formen av organisering kan betraktas som en ny social rörelse i enlighet med teorin om *det växande tillståndet*. För att genomföra undersökningen gör jag en kvalitativ fallstudie av volontärerna som är engagerade i de icke-etablerade organisationerna. Jag genomför semi-strukturerade intervjuer med volontärerna för att ta reda på vad som ligger till grund för deras engagemang i den nya formen av spontan organisering genom informella nätverk. Min frågeställning lyder:

- Vilka motiv anger volontärerna för att engagera sig i icke-etablerade organisationer?

1.1.1 Avgränsning och begreppsanvändning

För att avgränsa studien kommer fokus för denna uppsats att ligga på de icke-etablerade organisationer som startade i och med flyktingmottagandet 2015. Jag har valt att använda mig av begreppen icke-etablerade och etablerade organisationer för att särskilja de nya organisationsformerna som uppstod under flyktingmottagandet 2015 från de äldre, väletablerade organisationerna. Begreppsanvändningen är inspirerad av statens utredning om migrationsmottagandet 2015 (SOU 2017:12). Flyktingmottagandet använder jag som ett samlingsbegrepp för tillströmningen av flyktingar till Sverige under hösten 2015. Det är viktigt att poängtera att det finns många olika definitioner av vilka grupper av människor som sägs vara flyktingar, asylsökande och nyanlända. Med hänvisning till uppsatsens huvudsakliga fokus har jag valt att genomgående använda begreppet flykting som det definieras i FN:s flyktingkonvention Artikel 1; ”en person som har flytt sitt land på grund av ras, religion, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk uppfattning, och som

befinner sig utanför det land, vari han är medborgare och som på grund av tidigare nämnd fruktan inte kan eller vill återvända till det landet”.

1.1.2 Dispositionsbeskrivning

Uppsatsen är indelad i åtta kapitel. Efter att ha tagit del av inledningen vari uppsatsens syfte och frågeställning presenteras, diskuteras metodval och materialinsamling i kapitel två. Därefter följer en kortfattad beskrivning av Sveriges flyktingmottagande och sociala rörelers betydelse och utveckling i Sverige för att ge läsaren en grundläggande uppfattning av uppsatsens fokusområde. I kapitel fyra redogörs för tidigare forskning inom ämnet sociala rörelser. Kapitlet erbjuder läsaren fördjupad kunskap om sociala rörelers inflytande historiskt sett, rörelsernas utveckling, deras demokratiska betydelse samt de individuella aktörernas motiv till engagemang. Kapitel fem introduceras läsaren till uppsatsens teoretiska ramverk. Kapitlet presenterar de huvudsakliga argumenten för teorin om *det växande tillståndet* som beskriver hur sociala rörelser uppstår samt teorin om *partiell organisering* som förklarar vilka element som karaktäriserar informell organisering. I kapitel sex redovisas resultatet och en inledande analys av de genomförda intervjuerna. Det sjunde kapitlet erbjuder en genomgående analys av materialet. I det åttonde och avslutande kapitlet presenteras en sammanfattning av uppsatsens analys samt de övergripande slutsatserna.

2 Metodval och materialinsamling

Kapitlet beskriver och diskuterar uppsatsens metodologiska val, tillvägagångssätt vid materialinsamling och etiska överväganden. Valen motiveras utifrån uppsatsens syfte och kapitlet avser ge en helhetsbild av studiens genomförande.

2.1 Kvalitativ fallstudie

Med hänsyn till uppsatsens syfte har jag valt ett kvalitativt tillvägagångssätt. Karaktäriserande för den kvalitativa forskningen är att det finns en explicit önskan hos forskaren om att få se saker och ting genom aktörernas ögon. I mitt fall handlar det om att synliggöra och få förståelse för människors val att engagera sig i icke-etablerade organisationer. Det är också fördelaktigt att använda sig av det kvalitativa tillvägagångssättet när syftet är att studera ett specifikt sammanhang (Bryman 1995, 77-78). En fallstudie med fokus på de icke-etablerade organisationerna som startade i och med flyktingmottagandet 2015 tillåter mig att undersöka vilka motiv som ligger till grund för att människor valde att engagera sig i de nya organisationsformerna vid det givna tillfället. Valet av metod kan beskrivas som ”en undersökning av en specifik företeelse (...)som utgör ett exempel på en mer omfattande grupp av händelser, personer eller skeenden” (Merriam 1994, 24). Det är viktigt att understryka att betydelsen som människor tillskriver sitt eget och andras beteende kräver ett sammanhang (Bryman 1995, 80-81). Min tolkning av materialet bör därför läsas med förståelse av den sociala miljön som jag studerar och vilken betydelse den har för de berörda aktörerna.

2.1.1 Kvalitativa, semistrukturerade intervjuer

I valet av metod bör forskaren anpassa materialinsamlingen utifrån vad som bäst förväntas inhämta data med hänsyn till uppsatsens syfte och frågeställningar (Bryman 2008). Med det i beaktande valde jag att genomföra kvalitativa intervjuer. Insamlingsmetoden utmärks av sin flexibilitet och förmåga att anpassa sig till intervjupersonens egna reflektioner (Esaiasson et al. 2012, 253). Syftet med intervjuerna är att skapa mig en uppfattning om intervjupersonernas motiv till att

engagera sig i icke-etablerade organisationer. Jag valde att genomföra semistrukturerade intervjuer för att det ”öppnar för en förståelse av hur intervjupersonen skapar och använder innebörder i det sociala livet (May 2011, 162)”. Valet av semistrukturerade intervjuer innebar att jag formulerade specifika teman för intervjuerna att kretsa kring. Samtidigt var jag noga med att ställa öppna frågor som gav intervjupersonerna stort handlingsutrymme att själva utforma sina svar. Jag bedömer att det är en styrka för uppsatsens analys och resultat eftersom intervjupersonerna delar med sig av vad de själva uppfattar som relevant och viktigt. Som forskare erbjuds jag också utrymme att anknyta till saker som intervjupersonerna säger och anpassa intervjuens fokus efter relevanta frågor som dyker upp under samtalets gång (Bryman 2008, 415). Semistrukturerade intervjuer möjliggör också meningsfulla jämförelser, något som kan vara svårtolkat om det råder brist på struktur (May 2011, 180). Utifrån mina empiriska data analyserade jag mitt material med hjälp av Alberonis teori om hur nya rörelser uppstår samt Ahrne och Brunssons teori om partiell organisering.

Jag genomförde sju stycken semistrukturerade intervjuer med personer som är engagerade i icke-etablerade organisationer som initierades under flyktingmottagandet 2015. För att nå dessa personer mejlade jag ut en intervjuförfrågan tillsammans med en kort beskrivning av uppsatsens syfte till de berörda organisationerna, dock utan en alltför detaljerad redogörelse för att undvika att påverka deras svar. De flesta icke-etablerade initiativ hade endast en allmän mejladress att kontakta de via. Personerna som svarade var antingen de som var beredda att ställa upp på en intervju eller någon som förmedlade kontakt till en enligt organisationen lämplig intervjuperson. Hälften av intervjuerna genomfördes per telefon av den anledningen att vi befann oss i olika städer eller länder. Resterande kunde mötas personligen. Jag erbjöd alltid mina intervjupersoner att välja plats för samtalet för att vi skulle sitta i en miljö där de kände sig trygga. Innan intervjun började informerade jag deltagarna om förutsättningarna för samtalet som bygger på Vetenskapsrådets etiska förhållningssätt gällande anonymitet och frivilligt deltagande. Med undantag för en intervju har alla spelats in genom en inspelningsfunktion på mobiltelefonen för att undvika att anteckna och

istället kunna vara fokuserad på intervjupersonens svar. Det ger mig som intervjuar möjligheten att be dem utveckla sina svar eller ställa följdfrågor (Dalen 2008, 39). Jag bad alla intervjupersoner om lov innan jag spelade in samtalet och ingen uttryckte att de kände sig hämmade av detta. Den kortaste intervjun tog 32 minuter och den längsta 57 minuter.

Inför intervjuerna förberedde jag en intervjuguide. Jag formulerade bestämda teman och frågor som utvecklades utefter uppsatsens syfte och forskningsfrågor (Dalen 2008, 31). Intervjuguiden utarbetades på egen hand med hänsyn till studiens teoretiska utgångspunkt som främst fokuserar på Alberonis teori om sociala rörelsers framväxt. I utarbetandet av frågorna var jag noga med att formulera mig kort och använda ett enkelt språkbruk för att undvika att skapa osäkerhet under intervjusituationen. Frågorna var av öppen karaktär för att uppmuntra intervjupersonerna att genom beskrivande svar dela med sig av sina tankar och reflektioner. Jag var noga med att ge intervjupersonerna god tid att formulera sina svar och att inte bryta in om tystnad uppstod. För att på ett enkelt sätt inleda samtalet så att intervjupersonerna kände sig bekväma inledde jag med deskriptiva frågor där jag uppmuntrade respondenterna att berätta kortfattat om sig själva och om organisationen som de är engagerade i. I slutet av samtalet valde jag att fråga intervjupersonerna om de ville tillägga något eller dela med sig av tankar som uppstått under intervjun. Detta för att de skulle känna att de fått ordentligt utrymme att utveckla sina svar och för att få en tydlig avrundning av samtalet.

2.1.2 Urval

Vid kvalitativa intervjustudier är ett målinriktat urval den vanligaste formen (Bryman 2008, 434). Genom att ta del av nyheter, offentliga utredningar och myndighetsrapporter som redogjort för Sveriges flyktingmottagande 2015 identifierade jag icke-etablerade organisationer som var relevanta utifrån uppsatsens syfte samt startades under hösten samma år. Bland organisationerna finns de som är verksamma i Sverige samt svenska initiativ med primärt utländskt fokus. Gemensamt för dem är att de är nybildade organisationer som uppstod utanför de redan befintliga,

icke-statliga organisationerna. De icke-etablerade organisationerna är resultatet av praktiskt organiserande krafter med engagemang och stöd från privatpersoner som sedan tidigare inte tillhörde en specifik organisation. När urvalet styrs av det teoretiska övervägandet kan det vara svårt att avgöra hur många personer som ska intervjuas för att nå teoretisk mättnad. I detta fall innebar avgränsningen om icke-etablerade organisationer som startades under 2015 en begränsning i sig. Det finns exempel på fler icke-etablerade organisationer som uppstått i kölvattnet av flyktingmottagandet 2015, men de har inte varit relevanta för denna studie.

2.1.3 Analysmetod

Intervjudata kan analyseras på en mängd olika sätt. Redan i utarbetandet av intervjuguiden hade jag utifrån uppsatsens syfte i åtanke hur frågorna kunde struktureras för att göra meningsfulla jämförelser när det är dags för analysdelen (May 2011, 180). När jag genomfört intervjuerna valde jag att transkribera dem. Detta gjordes huvudsakligen kort efter intervjutillfället när samtalet fortfarande var färskt i minnet för att underlätta arbetet. Redan under transkriberingsprocessen påbörjades en analysprocess av det insamlade materialet som bestod av tankar och funderingar som uppkom i samband med transkriberingen. Jag förde minnesanteckningar över mönster som framkom under arbetets gång.

I arbetet med analysen är det viktigt att använda sig av befintliga tekniker som ger analytisk mening till den insamlade empirin. Jag valde att analysera mitt material genom kodning, en konventionell metod med syfte att jämföra öppna svar och begreppsliggöra data (May 2011, 182-183). Med hjälp av metoden bearbetas materialet genom fyra steg: kodning i nyckelord, att finna teman, att koda varje tema i underkategorier samt att söka efter mönster. Jag började med att läsa igenom intervjuerna och plockade ut nyckelord som inledningsvis beskrev vad intervjun handlade om. Det underlättade för att få en första överblick av materialet. Jag fortsatte med att söka efter teman, dvs. underliggande meningar i det som intervjupersonerna berättar. Här finns det olika sätt att strukturera upp analysen. Jag valde att utgå från uppsatsens frågeställning och sökte igenom texterna efter svar. Viktigt att tänka på är

att utforma temana så att de blir ömsesidigt uteslutande. Inget nyckelord eller citat ska kunna klassificeras under flera teman. När intervjutexten delats in i ett antal teman gick jag igenom citaten för varje tema för att undersöka om de alla kunde härledas till samma dimension eller om de beskrev olika aspekter på samma dimension. Utifrån detta bildades flera underkategorier på samma tema. I det slutgiltiga skedet sökte jag efter mönster hos de olika intervjupersonerna och deras upplevelser. Genom att sammanställa resultatet på ett tydligt och lättöverskådligt sätt underlättades analysen.

2.2 Metoddiskussion

Vid valet av intervjuer som metod vid datainsamling är det särskilt viktigt att poängtera att den insamlade empirin inte endast förmedlas av intervjupersonen utan även av mig som forskare. Hos de kvalitativa metoderna finns alltid risken för forskarbias, dvs. att mina personliga värderingar präglar datainsamlingen och bearbetningen av materialet. Därför är det viktigt att de antaganden som ligger till grund för min tolkning blir föremål för analys och att jag som forskare är införstådd med styrkorna och svagheter i valet av intervjumetod. Detta kräver att jag förhåller mig kritisk till mitt material och valda tillvägagångssätt under processens gång. Att vi når obestridliga resultat kan vi som forskare aldrig vara säkra på. För att i möjligaste mån undvika det har jag ständigt ifrågasatt, varit kritisk till samt försökt hitta konkurrerande eller alternativa förklaringar till och tolkningar av mitt material (May 2011, 190).

Kvalitativa tillvägagångssätt har också kritiserats för att de inleds på ett öppet sätt och preciserar frågeställningarna efterhand vilket kan resultera i att läsaren får väldigt lite information om de olika beslut som tagits under arbetets gång. Som forskare är det därför viktigt att vara transparent och tydligt beskriva hur jag har nått fram till mina slutsatser. Ett exempel på detta är att tydligt redogör för hur jag valt ut mina intervjupersoner. I tillämpningen av kvalitativa metoder finns det ytterligare två kriterier som bedöms som svåra att uppfylla: möjligheten att upprepa studien samt studiens generaliserbarhet. Det ostrukturerade tillvägagångssättet hos kvalitativa undersökningar kritiserar för att det inte går att repetera. En anledning till detta är att

forskaren själv är ett viktigt redskap under arbetet med datainsamlingen och att observationer som forskaren gör är beroende av hens intressen. Vidare handlar problemet med generalisering om huruvida de som intervjuas i en kvalitativ undersökning kan sägas vara representativa för en hel population. Enligt Bryman kan en fallstudie inte utgöra ett stickprov som tagits från en känd population. Det är istället utifrån kvaliteten på de teoretiska slutsatser som en kvalitativ undersökning presenterar som är viktigast vid bedömningen om studiens generaliserbarhet ska göras. Det bör dock understrykas att denna uppfattning är omdiskuterad och att det finns kvalitativa forskare som hävdar att deras positioner ofta kan bidra med generaliseringar av ”måttlig” karaktär (Bryman 2011, 368-369).

2.2.1 Etiska överväganden

Etiska överväganden i samhällsvetenskapliga undersökningar gäller främst min roll som forskare samt hanteringen av mina informanter. Frågor som aktualiseras är de om hur forskaren ska behandla individerna som studeras och vilka aktiviteter forskaren bör eller inte bör engagera sig i tillsammans med studiepersonerna. Några av de grundläggande krav som jag som forskare måste ta hänsyn till är de etiska principer som rör frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet (Bryman 2008, 127-132). Av hänsyn till deltagarna har jag under arbetets gång informerat mina intervjupersoner om uppsatsens syfte, att deras deltagande är frivilligt och att de när som helst får avbryta sin medverkan. Kravet om samtycke innebar bland annat att de kunde undvika att svara på frågor jag ställde och fick godkänna citat som jag valt att skriva ut i resultatdelen. För att skydda deltagarnas integritet och anonymitet har personuppgifter som jag tagit del av i form av namn och kontaktuppgifter förvarats så att de inte är tillgängliga för någon annan. Som forskare är jag även medveten om att de uppgifter jag samlat in om deltagarna endast får användas till det aktuella forskningsändamålet och analyseras utifrån uppsatsens syfte.

Att avgöra var gränsen går mellan etiska och oetiska tillvägagångssätt kan vara svårt (Bryman 2008, 147). De etiska principerna erbjuder en viss vägledning men i slutändan är det jag som forskare som noggrant måste överväga mina

ställningstaganden. De beslut som jag behöver fatta under arbetets gång har därför alltid varit av hänsyn till deltagarnas rättigheter i första hand.

3 Bakgrund

I detta kapitel ämnar jag ge en beskrivning av det svenska flyktingmottagandet 2015. Syftet med redogörelsen är att ge läsaren en grundläggande förståelse för situationen som ligger i fokus för studiens analys. Jag betraktar det som betydelsefullt för att placera mina informanter i den aktuella kontexten med hänsyn till uppsatsens syfte och frågeställning.

3.1 Det svenska flyktingmottagandet

Hösten 2015 anlände ett stort antal asylsökande till Sverige. Anledningarna till detta var flera: den politiska utvecklingen i Turkiet, de pågående krigen i Syrien, Afghanistan, Eritrea och Kosovo samt en förvärrad situation för människorna på flykt i Turkiet, Jordanien och Libyen. Under sommarmånaderna 2015 ökade antalet människor som tog flyktvägen över de östra och centrala delarna av medelhavet. Med hjälp av gummi – och fiskebåtar från Turkiet nådde många människor de grekiska öarna och Italien och korsade gränsen till Europa. Att ett så stort antal människor nådde Sverige berodde bland annat på förändringar av EU:s gränsbevakning vilket underlättade för människor att ta sig in i Schengenområdet utan att registreras. Ungerns förstärkning av sin nationella gräns, där de genom stängsel mot gränsen till Serbien och Kroatien samt militärt våld vid sina officiella gränsöppningar, tvingade människor till alternativa flyktvägar genom Kroatien och Slovenien, upp mot Österrike och Tyskland vidare till Sverige (SOU 2017:12).

De människor som under hösten 2015 nådde Sverige var många fler än beräknat. I sina prognoser bedömde Migrationsverket att antalet asylsökande skulle minska från förregående år. Anledningarna var bland annat att myndigheten ansåg att bilden av Sverige som mottagarland hade försämrats på grund av längre handläggningstider för asyl – och anknytningsärenden och försämrade integrationsmöjligheter. Dessutom hade förstärkta gränskontroller runt om i Europa försvårat möjligheterna att ta sig till Sverige (SOU 2017:12). Från en beredskap som förutsatte runt 2000 – 3000 asylärenden i veckan uppgick antalet som mest i 11 000 på en vecka, alltså ungefär tre

gångar så mycket som det beräknade antalet (Morgonpasset i P3 – Gästen, 2016). Den låga prognosen innebar att berörda myndigheter vid tidpunkten stod med alldeles för låg beredskap för att hantera det ökade antalet asylsökande.

I början av september 2015 publicerades bilden på den drunknade treårige kurdiske pojken Alan Kurdi. Bilden fick internationellt genomslag och ökade medvetenheten runt om i världen om förhållandena för människorna på flykt över medelhavet. Den 6 september höll statsminister Stefan Löfven tal på ett möte som anordnades av Refugees Welcome i Stockholm. I talet sa han bland annat: ”Vi ska aldrig bygga murar för att skilja människor från människor. Mitt Europa tar emot människor som flyr från krig. Mitt Europa bygger inte murar. Om vi bär denna uppgift tillsammans då kan vi göra skillnad för människor, alla EU-länder måste hjälpa till”. Talet signalerade att Sverige, som i jämförelse med många andra länder under flera år bedrivit en generös asylpolitik, fortsatt skulle vara ett föredöme (SOU 2017:12). I slutet av september hade Sverige tagit emot nästan dubbelt så många asylsökande än vad som var beräknat och attityden gentemot reglerna för flyktingmottagandet ändrades. I oktober månad slöts en blocköverskridande migrationsuppgörelse (Vänsterpartiet uteslutet) i syfte att ”skapa andrum för svenskt flyktingmottagande”. Åtgärderna som infördes innebar bland annat tillfälliga uppehållstillstånd, begränsad rätt till anhöriginvandring och medicinsk åldersbestämning av asylsökande som saknade tillförlitliga handlingar. För att ytterligare minska antalet personer som ansökte om och beviljades asyl infördes även ID-kontroller på alla kollektiva färdmedel in till Sverige. Anledningen till åtstramningen var främst att kommuner och myndigheter hade svårt att klara av påfrestningarna och inte längre ansåg att de kunde genomföra mottagandet på ett säkert sätt. Förhoppningen var att fler skulle välja att söka asyl i andra EU-länder. Den 21 juni året därpå röstade en majoritet i riksdagen igenom de nya asylreglerna. Endast Vänsterpartiet och Centerpartiet röstade nej. Lagen innebär att tillfälliga uppehållstillstånd är huvudregel till skillnad från tidigare då permanenta uppehållstillstånd var vanligast. Anhöriga till personer som fått uppehållstillstånd har en mycket begränsad möjlighet att få uppehållstillstånd. De som ansökte efter 24 november 2015 kommer i regel inte att få möjlighet att återförenas med sin familj i Sverige. Detta var en av de regler som Centerpartiet ställde sig starkt kritiska till och

menade gick långt utöver den tidigare blocköverskridande överenskommelsen. Lagen skärper också försörjningskraven. De som får uppehållstillstånd måste kunna försörja sig själva och anhöriga som ansökt om uppehållstillstånd. Från att ha en asylpolitik som betraktats som en av de mest generösa anpassade Sverige asylreglerna till EU:s miniminivå (Lycke 2016).

Att söka asyl är en mänsklig rättighet och genom att ha skrivit under FN:s flyktingkonvention är Sverige skyldiga att se till att de flyktingar som vill söka skydd i landet får göra det. Flyktingkonventionen, även kallad Genevekonventionen och vars övergripande definition presenteras i uppsatsens inledande kapitel, ligger till grund för Sveriges asylrättsliga lagstiftning. Konventionen berör bland annat flyktingarnas rättigheter som inkluderar rätten till religionsfrihet, rätten att få arbeta, att få röra sig fritt och rätten till utbildning. Personer som efter sin prövning anses vara i behov av skydd enligt konventionen är berättigade till flyktingbevis samt passhandling i form av resedokument. Artikel 33 i konventionen behandlar principen om non-refoulement som förbjuder stater att utvisa eller avvisa en människa till ett land där hen riskerar att utsättas för tortyr, förnedrande behandling eller andra former av allvarliga kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Principen är grundläggande i den internationella flyktingrätten och är sedvanerättsligt bindande. I asylprövningen är principen om non-refoulement den enskilt viktigaste och ska tas i beaktning i varje steg av den individuella bedömningen av skyddsbehov. Principen formuleras också i andra konventioner, bland annat i FN:s konvention mot tortyr Artikel 3, samt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) Artikel 7 (Seidlitz 2014, 14-19).

Utöver flyktingkonventionen finns också en rad folkrättsliga principer och skyldigheter som stater måste förhålla sig till. Artikel 14 i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna uttrycker varje individs rätt att söka asyl. Barnkonventionen (UNICEF 2009) är en del av den internationella folkrätten och ratificerades av Sverige 1990. Staten är därmed skyldig att göra sitt yttersta för att följa de bestämmelser som uttrycks i konventionens artiklar. Artikel 22 berör staters skyldighet att vidta åtgärder för att säkerställa att barn med flyktingstatus kan tillämpa sina rättigheter som de formuleras i Barnkonventionen.

Den nya lagen har mött hård kritik från såväl migrationsmyndigheterna och ideella organisationer som från fackförbund. Den huvudsakliga kritiken handlar om att lagförslaget arbetades fram på alldeles för kort tid och därför saknar konsekvensanalys gällande vilka juridiska svårigheter som skulle kunna uppstå samt vad lagen betyder för människors möjligheter att integreras i samhället. Lagen innebär att uppehållstillstånd endast ges för ett år i taget vilket bland annat försvårar möjligheterna till utbildning och arbete (Lycke 2016). Lagen kritiseras för att kränka de mänskliga rättigheterna genom att förvägra människor en fristad liksom formuleras i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna liksom i Genevekonventionen, bryta mot Barnkonventionen genom att neka familjeåterförening enligt staters förpliktelsers om de är formulerade i Artikel 10 samt vara oetisk pga. tillåtande av medicinsk ålderbedömning. Kritiska röster menar att fokus borde riktas mot fler effektiva förslag som löser bostadskrisen, jobbkrisen och skolkrisen vilket i sin tur skapar förutsättningar för ett bra mottagande för asylsökande (Kallifatides 2016).

3.1.1 Framväxten av nya sociala rörelser i Sverige

Civilsamhället som vi känner till det idag formades under mitten av 1800-talet och är starkt sammankopplat med framväxten av marknadssamhället samt demokratins genombrott i Europa och USA. Arbetarrörelsen inspirerade medborgarna som vågade ge röst åt nya, samhällsförändrande idéer och organisera sig för att tillsammans driva sina intressen. I det som av historiker kommit att kallas ”ett sprängfyllt tomrum” växte nya organisationer och föreningar fram. I Sverige banade det nya engagemanget väg för tusentals föreningar inom vilka medborgarna samlades utifrån sina religiösa och politiska övertygelser, sitt idrottsliga engagemang etc. Utvecklingen tog fart på allvar under den senare delen av 1800-talet och 1900-talets början. Sedan mitten av 1900-talet har ansvarsfördelningen mellan samhällets tre faktorer varit tydlig: staten ansvarar för säkerhet och rättvisa, näringslivet för att ge avkastning till sina ägare och civilsamhället för idéerna om hur samhället kan förbättras. I *Engagemang – Batman, Putnam och jag* (2013) beskriver Per Grankvist hur civilsamhället porträtterats som en sektor vars främsta syfte är att ta vid där de andra misslyckats när föreningarna i själva verket är betydligt mer innovativa än så. Enligt Grankvist bör civilsamhället istället

betraktas som en språngbräda för nya idéer och tillvägagångssätt. En återblick över civilsamhällets historia vittnar om att den grundläggande service som Sverige idag erbjuder sina medborgare härstammar från civilsamhällets aktörer. Genom att systematiskt följa samhällsfenomenet och göra jämförelser över tid har forskning visat att det ideella arbetet och de informella insatserna har producerat kollektiva nyttigheter. Bibliotek, skolmat och fältassistenter är alla exempel på verksamheter som initierats av civilsamhället för att sedan inkorporeras i samhällets grundläggande service till sina medborgare (Grankvist 2013, 255-257). Föreningslivet och det omfattande folkliga engagemanget har med andra ord varit en central del av Sveriges moderna historia. Ur ett mänskligt, demokratiskt och ekonomiskt perspektiv har samhällsmodellen lyfts fram som ett föredöme. Medborgarnas engagemang har betraktats som ett avgörande inslag i och en förutsättning för den välfungerande demokratin. Folkrörelserna och de ideella organisationerna blev tidigt en självklar aktör i samhällsutvecklingen. Traditionellt sett har föreningslivets politiska inriktningar stått i fokus och engagemanget har ansetts vara en resurs genom vilka medborgarna kan påverka sin egen och andras situation. Uppfattningen om det medborgerliga engagemanget som en demokratisk process har inneburit att folkrörelserna fortsatt spelar en avgörande roll i svensk politik (von Essen, Jegermalm och Svedberg 2015, 7-9).

3.1.2 Civilsamhället i förändring

I och med flyktingmottagandet första veckan i september 2015 ökade svenskarnas engagemang lavinartat. Noomi Weinryb (2015), forskare inom organisationsteori vid Södertörns Högskola, beskriver hur civilsamhället gick från att vara granskare av statens migrationspolitiska agerande till att själva bli aktörer. Från att spela en central roll som kritiker av enskilda asylärenden och rikta kritik mot migrationsverkets beslutsunderlag blev civilsamhället huvudsakligen en servicefunktion som bland annat startade klädinsamlingar, tillhandahöll boenden och försåg nyanlända med mat och dryck. Att civilsamhällets roll är i förändring har länge diskuterats bland civilsamhällesforskare. Tesen som forskarna driver är att staten inte längre är den enskilt främsta aktören som formulerar välfärdskontraktet utan att civilsamhället tar

allt större ansvar för vår välfärd, något som vi fick se prov på under flyktingmottagandet 2015 (Weinryb 2015). Utmärkande för civilsamhället under den här perioden var den samverkan som situationen ofta krävde och att engagemanget ökade fort, mycket tack vare den snabba informationsspridningen som möjliggjordes genom sociala medier. Det civila samhällets bidrag under flyktingmottagandet var särskilt viktigt under det tidiga skedet när det saknades samordning mellan myndigheter, kommuner och organisationer för att möta de människor som anlände till centralstationerna i Malmö, Göteborg och Stockholm. Enligt en undersökning som Myndigheten för ungdoms – och civilsamhällesfrågor (MUCF) låtit göra har samverkan mellan kommuner och civilsamhället varit omfattande under tiden för flyktingmottagandet. Hälften av kommunerna (46 %) uppger att de samarbetat med civilsamhället inom ramen för arbetet med nyanlända 2015. De betonar vikten av samarbetet och lyfter framförallt aktörernas anpassningsförmåga och tillgänglighet (SOU 2017:12).

Att välfärdskontraktet är under omvandling är med andra ord ingen nyhet. Civilsamhällets ansvarstagande under flyktingmottagandet såg ut att bli ytterligare ett exempel på dess stärkta roll. Det väletablerade föreningslivet som till stor del definierat Sveriges civilsamhälle fick dock sällskap av en ny form av organisering. Till skillnad från tidigare valde många volontärer att engagera sig utanför de etablerade organisationerna och istället ansluta sig till nya, informella nätverk. Grupper som Refugees welcome och ”Vi som tar emot flyktingar på Stockholms central” gick från att inte existera den 1 september 2015 till att ca två månader senare engagera sammanlagt 40 000 medlemmar i Stockholm, Göteborg och Malmö. Sociala medier, och främst Facebook, blev centrala verktyg som möjliggjorde spontana, löst sammansatta nätverk att växa och bli tongivande för det svenska flyktingmottagandet (SOU 2017:12, Weinryb 2015).

4 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Detta kapitel syftar till att ge läsaren en djupare förståelse av fenomenet sociala rörelser. I avsnittet presenteras sociala rörelserns historiska inflytande, deras demokratiska betydelse samt vilka drivkrafter som ligger till grund för människors vilja att engagera sig kollektivt. En inblick i tidigare forskning som genomförts på området är viktigt för att skapa en tydlig uppfattning av betydelsen att studera sociala rörelser och förbereda läsaren för studiens teoribildning som beskrivs i kapitel 5.

4.1 Sociala rörelser – en historisk överblick

Stora och breda sociala rörelser har varit ett återkommande inslag i den moderna historien. Definitionen av en social rörelse är när en grupp människor agerar kollektivt för att förändra samhället och är därmed alltid en utmaning av den rådande samhällsordningen (Eyerman och Jamison 2005, 5). De uppstår och agerar alltid med utgångspunkt i samhällsliga konflikter och problem. Samtidigt är en social rörelse en reflektion av samhället den uppstår i och bygger inte endast på kollektiv konsensus utan också på interna motsättningar mellan grupper och individer. Att en rörelse åstadkommer betydande samhällsförändringar går därför inte att förutsäga (Ibid). Under efterkrigstiden var det den amerikanska sociologin som präglade rörelseforskningen. Istället för samhällsförändrande krafter betraktades de sociala rörelserna som en reaktion mot de samhällsliga förändringsprocesserna och moderniseringen. I efterdyningarna av de anti-koloniala rörelserna, 1950-talets medborgarrörelse och 1960-talets studentrörelse uppstod en reaktion mot det tidigare dominerande synsättet, i och utanför USA (Ibid, 17-18). I Europa blev det huvudsakliga syftet att hitta meningen bakom de ”nya” sociala rörelserna, framförallt feminismen och miljöaktivismen. Rörelserna betraktades som ett svar på grundläggande förändringar i samhället och dess betydelse ansågs vara mer symbolisk än ”verklig”, det vill säga att rörelsernas främsta utmaning låg på idéplanet snarare än i det politiska landskapet (Ibid, 9-11). De nya rörelserna förklarade och problematiserade samhällets strukturella nivå och betraktade sociala rörelser som historiska aktörer (Ibid, 34). I och med Sovjetunionens upplösning, som avslutade en

tid präglad av konflikt mellan en sorts social rörelse och dess motståndare, förändrades förståelsen av den politiska och sociala verklighet som hittills varit. De ”gamla” sociala rörelserna som byggde på idéer om klasskamp övertogs av andra sociala krafter och aktörer – miljörörelsen och feminismen, postmodernism och globalisering, religiös fundamentalism och postkolonialism – vilket innebar att de sociala rörelserna ombildades. De ”nya” rörelserna utgjordes av en aktivism som var mer specialiserad och avgränsad. De ägnade sig åt specifika frågor istället för allomfattande manifest som syftade till politisk förändring och kamp för politisk makt. De introducerade nya typer av frågor för samhället att hantera och var i lika stor utsträckning kulturella som politiska då deras projekt handlade lika mycket om idéer och identitet som makt och inflytande (Ibid, 9-10). De nya sociala rörelserna gav också uttryck åt en allmän förändring hos människors inställning till politik, institutioner och sociala normer. Karaktäristiskt för förändringen är bland annat en kritik mot de traditionella institutionerna och formandet av en politik som växer underifrån (Wennerhag 2008, 124). I inledningen av antologin *The global justice movement – Cross-national and transnational perspectives* beskriver Donatella della Porta de nya sociala rörelserna;

We can consider social movements as interactions of mainly informal networks based on common beliefs and solidarity, which mobilize on conflictual issues by frequent recourse to various forms of protest.

(della Porta 2007, 6)

Centrala begrepp som blev tongivande för det nya samhällsbyggandet och som utmärker samhällsförändringar idag är globalisering, individualisering och civilsamhälle. Globaliseringen har inneburit en ökad möjlighet för de sociala rörelserna att sprida sitt budskap och samla aktivisterna i en s.k. ”decentraliserad nätverksstruktur”. Spridningen av information och värderingar över nationsgränserna påverkar och destabiliserar nationalstaterna med en likartad ekonomisk och kulturell utveckling som ingen enskild stat kan motstå. De kollektiva formerna som klass, nation och familj har fått mindre betydelse vilket har resulterat i att även det politiska handlandet har individualiserats. De politiska partiernas och fackföreningarnas

medlemsras är följden av individers ökade vilja att agera politiskt på egen hand eller engagera sig i nya sociala rörelser. Till skillnad från de gamla sociala rörelserna anses de nya erbjuda större utrymme för självförverkligande och identitetsskapande. Uppfattningen är att de nya rörelserna påverkar samhällsutvecklingen på andra sätt än genom politiska institutioner och den trygghet som kollektiva identiteter skänkte tidigare är numera upp till varje enskild individ att skapa genom ett reflexivt förhållningssätt. Civilsamhället har historiskt sett betraktats som medborgarnas reaktion mot alltför starka nationalstater. Det består av aktörer och arenor som möjliggör kommunikation mellan medborgarna utan påverkan från varken staten eller marknaden och betraktas som en förutsättning för ett fungerande demokratiskt samhälle (Wennerhag 2008, 124-128).

4.1.1 Den globala rättviserörelsen

Den globala rättviserörelsen (the global justice movement) kan betraktas som en del av de nya sociala rörelserna. De närmare 50 000 demonstranter som protesterade mot WTO:s konferens i Seattle i november 1999 beskrivs som startskottet för rörelsen som riktar stark kritik mot globala orättvisor och statliga institutioner. Liksom Wennerhag beskriver hur den nya sociala rörelsen bidragit till framväxten av en ny slags politik underifrån (Wennerhag 2008, 124) skildrar della Porta den globala rättviserörelsen som globalisering som sker underifrån;

(...) the global justice movement, which we define as the loose network of organizations (with varying degrees of formality and even including political parties) and other actors engaged in collective action of various kinds, on the basis of the shared goal of advancing the cause of justice (economic, social, political and environmental) among and between peoples across the globe.

(della Porta 2007, 6)

Rättviserörelsen möjliggör för nationella och lokala organisationer att samarbeta transnationellt, vilket underlättar för nationella traditioner och förändring som sker på

gräsrotsnivå. Formuleringen av den globala rättviserörelsen baserar della Porta på den empiriska formen av transnationell aktivism. Definitionen bygger således på studier av den existerande kollektiva identiteten, aktionerna, organisationerna och nätverken som ryms inom begreppet (della Porta 2007, 5-7).

En av de främsta egenskaperna hos den globala rättviserörelsen är dess relation till den institutionaliserade politiken. Till skillnad från de nya sociala rörelserna under 60 – och 70-talet ser aktivisterna reformationen och demokratiseringen av nationella och globala institutioner som avgörande för samhällsutvecklingen. Tidigare forskning visar att ett ökande antal aktivister vill bygga nya globala institutioner eller reformera dem gamla medan endast ett fåtal vill stärka de nationella staterna. Trots det faktum att deras tillit till politiska institutioner är lägre än genomsnittet tror de flesta av aktivisterna dock att det är viktigt att utöva inflytande på de befintliga institutionerna. Värde av att agera politiskt utanför de etablerade institutionerna, samtidigt som de syftar till att indirekt påverka dem, betonas av aktivisterna i vad som kan sägas vara en syn på kollektiv autonomi och politik som är inriktad på det civila samhället (Wennerhag 2010, 15). Ytterligare ett karaktärsdrag som är betydande för den globala rättviserörelsen är dess mångfald, både vad gäller rörelsens organisatoriska och politiska sammansättning samt de värderingar som aktivisterna omfamnar. Till skillnad från tidigare sociala rörelser lyfter inte rättviserörelsens aktivister endast en specifik modell för samhället att utvecklas mot. Istället presenterar de en pluralistisk syn på samhällets autonomi. De förespråkar en ökad mångfald och hävdar, till skillnad från den kapitalistiska överensställningen, att ”en annan värld är möjlig” (Ibid, 16-17).

4.1.2 Sociala rörelser demokratiska betydelse

Det ökade intresset för civilsamhället och sociala rörelser skulle kunna tolkas mot bakgrund av förskjutningen i samhällets demokratiuppfattning. I avhandlingen *Global rörelse: Den globala rättviserörelsen och modernitetens omvandlingar* (2008) ställer sig Magnus Wennerhag inledningsvis frågan; ”Vad har sociala rörelser med demokrati att göra?” Kortfattat beskrivs sociala rörelser förhållande till demokrati och folkligt

självstyre bäst som ambivalent. Å ena sidan betraktas rörelserna som aktörer som utvecklar samhället i en demokratisk riktning, å andra sidan som aktörer som destabiliserar den. För att förstå vilken roll sociala rörelser spelar för samhällsutvecklingen måste åsikterna från båda håll vägas in. Det innebär i grund och botten en diskussion om huruvida politik bör definieras som ett medel för befrielse eller för ordning och stabilitet. Enligt Wennerhag är det i brytpunkten mellan det autonoma frihetsidealet och beskyddandet av ordning som politik uppstår och samhällsförändringar börjar. När förutsättningarna för detta spänningsförhållande omförhandlas spelar ofta sociala rörelser en stor roll (Wennerhag 2008, 15).

I artikeln *Activist Challenges to Deliberative Democracy* (Young, 2001) illustrerar Iris Marion Young tydligt det kluvna förhållningssättet mellan sociala rörelser och deras demokratiska inflytande. Hon anser att det finns för lite diskussion gällande rörelsernas engagemang och dess betydelse för demokratin. Enligt Young finns det en allmänt utbredd förståelse för att det är sociala rörelser och dess aktörer som historiskt sett har tvingat fram förändring. Genom massdemonstrationer, blockader och bojkotter har de drivit igenom betydelsefulla demokratiska rättigheter med metoder som sedermera kommit att betraktas som legitima. Att de parallellt uppfattats som odemokratiska i den tid de uppträder beror på att de inte använder sig av rationella argument som prövas i en öppen och behärskad dialog, utan istället väljer att använda sig av okonventionella och konfrontativa metoder (Young 2001, 15). I artikeln beskriver Young en diskussion mellan en deliberativ demokrat och en aktivist. I diskussionen ifrågasätter och resonerar hon om deliberativa demokratiska normer och uppfattningen om vad som anses vara en god form av medborgarskap. Deliberativ demokrati definierar hon som ett normativt ramverk genom vilket vi legitimerar demokrati och beskriver hur medborgarna bör engagera sig politiskt. Vad som utmärker den deliberativa demokraten är uppfattningen om att parterna i politiska konflikter genom giltiga argument och resonemang tillsammans ska nå en överenskommelse som tillfredsställer alla. Den deliberativa demokraten menar att beslut som fattas genom demokratiska överläggningar leder till ökad ekonomisk, social och politisk jämlikhet. En god medborgare är politiskt engagerad och vågar ta

konflikter med meningsmotståndare i syfte att nå social rättvisa (Ibid, 670-673). Till skillnad från den deliberativa demokraten ifrågasätter aktivisten tillvägagångssättet som fokuserar på argumentation genom dialog. Aktivisten anser att den politiska världen bygger på strukturella orättvisor vilket resulterar i att de med mest makt ständigt är överlägsna resten (Ibid, 680). I syfte att skapa jämlikhet och rättvisa är det mer effektivt att kritisera det politiska systemet utifrån istället för att samtala och förhandla med de som gynnas av det rådande maktsystemet. Väljer man istället att vara en del av processen inifrån anser aktivisten att man sanktionerar de existerande maktstrukturerna och dess elitistiska processer (Ibid, 670-672). Alternativet är istället att uppmärksamma orättvisor genom metoder som strejker och aktioner för att på så sätt pressa institutionerna till förändring. Enligt aktivisten är detta rätt sätt att bedriva en god form av medborgarskap (Ibid, 675-677).

En stor del av kritiken som riktas mot den globala rättviserörelsens politiska legitimitet har ofta skett i samband med toppmötesprotesterna som anklagats för att hindra de folkvaldas samtal och därmed förstöra demokratiskt legitima processer. Den deliberativa demokratens syn på demokrati, som menar att aktivistiska handlingar underminerar det demokratiska samtalet, bottnar enligt Young (2001) först och främst i en bristande reflektion över det politiska samtalets utformning och förutsättningar. Kärnan i aktivistens demokratiuppfattning vilar främst på idén om att det finns strukturella ojämlikheter också i ett demokratiskt system. I sin avhandling stärker Wennerhag Youngs resonemang. Enligt honom har aktivisterna inom den globala rättviserörelsen formulerat en demokratiuppfattning som erkänner jämlikhet och politiskt deltagande. De argumenterar för att den parlamentariska demokratin kräver institutioner och att representation är grundläggande för en välfungerande demokrati. Samtidigt påpekar de att samhällsmedborgarna måste delta i den politiska processen genom att engagera sig i sociala rörelser, politiska partier osv. Aktivstens agerande handlar huvudsakligen om en syn på demokratin som ett ofullständigt projekt (Wennerhag 2008, 361-361).

4.1.3 Den individuella aktörens drivkrafter

Som nämns i det inledande kapitlet om sociala rörelers historiska betydelse har fokus för att förklara de nya rörelserna skiftat över tid och beroende på geografisk plats. I USA låg tyngpunkten i att undersöka organisationsformer, kollektiva handlingsstrategier och hur de sociala nätverken bildades. Parallellt fokuserade det europeiska tillvägagångssättet på sociala rörelers skapande av en kollektiv identitet, hur den sociala kontexten låg till grund för rörelsernas förutsättningar samt vilka konflikter identitetsskapandet kunde kopplas till. En fråga som däremot intresserat de båda teorierna är att förklara de individuella aktörernas beslut att engagera sig kollektivt. Människans handlingar förutsätts vara rationella och aktörerna antas beräkna vilka vinster respektive uppoffringar den kollektiva handlingen resulterar i. Valet att delta i protesthandlingar ifrågasätter genast antagandet då individerna väljer att utsätta sig för risker och förhandlar bort de rationalistiska argumenten. En social nätverksteori har gjort ett försök att förklara detta och menar att styrkan i det sociala trycket, tydligast beskrivet som en form av solidaritet, bör betraktas som betydelsefullt för att förstå varför rationella aktörer deltar i sammanslutningar som de i vanliga fall skulle undvika (Eyerman och Jamison 2005, 6-7, 28-29, 30-31).

Trots sociala rörelers varierande karaktär och att de uppstår i skilda politiska och kulturella kontexter går det att skönja likheter i de enskilda individernas uppfattning när vi talar om betydelsen av kollektiv handling. I synnerhet talar de om blandningen av kollektivt och personligt engagemang som kännetecknar många kollektiva åtgärder. I boken *Social movements – an introduction* (2006) undersöker della Porta och Mario Diani kollektiv handling i relation till aktörernas identitet. Baserat på berättelser av aktivister som varit delaktiga i olika former av sociala rörelser under olika perioder, kan della Porta och Diani urskilja två återkommande beskrivningar. Å ena sidan handlar berättelserna om personlig utveckling: att delta i en kollektiv handling resulterar i en känsla av makt över sig själv och sin omgivning samt stärker uppfattningen om ”jaget”. Aktivisterna berättar bland annat att de genom sitt deltagande insåg att de underskattat sin egen potential, fått nya kontakter och haft nya erfarenheter som de annars aldrig fått ta del av. Å andra sidan belyser berättelserna vad

det innebär att tillhöra en social rörelse för det fortsatta livet och betydelsen att förenas kring en gemensam uppsättning av värderingar samt ansträngning med människor från olika platser och med olika problem (della Porta och Diani 2006, 91).

I think it's made me stronger. I think it's made me really clear about who I am... I almost feel my life has a theme. It's not just like I'm this little ant out there living and working with all the other ants on the anthill. There are things that I care really, really deeply about, and that sort of infuses my whole life with meaning. And I've retained that, and I think I always will.

Radical feminist activist, Columbus, Ohio, USA

(della Porta och Diani 2006, 89)

5 Teoretiskt ramverk

Uppsatsens teoretiska urval utgår från studiens syfte; att studera huruvida de icke-etablerade organisationerna bör betraktas som en ny social rörelse. I kapitlet presenteras de teoretiska utgångspunkterna som ligger till grund för analysen av det empiriska materialet.

5.1 Hur uppstår en ny våg av sociala rörelser?

I boken *Movements and Institution* (1984) presenterar Francesco Alberoni sin teori om kollektiva rörelser, dess inneboende natur och effekt på de politiska och sociala institutionerna. Alberoni beskriver den återkommande framväxten av sociala rörelser och deras utveckling till institutionella aktörer. Enligt Alberoni karaktäriseras sociala rörelser av en process som startar med vad han har valt att benämna som det växande tillståndet (the nascent state) för att slutligen resultera i en rekonstruktion av det institutionella varandet. Han menar att detta är kärnan av alla tidigare och nuvarande politiska, etiska och religiösa rörelser. Sociala rörelser har manifesterats på samma sätt i historien som de gör idag och enligt honom kommer fortsätta att göra i framtiden. Att fenomenet med sociala rörelser och dess relationer har antagit olika former genom tiderna beror enligt Alberoni på att de historiska, sociala och kulturella kontexter inom vilka de handlar, skiljer sig åt. När de manifesteras uppfattas de som originella för sin samtid därför att de är bundna till de sociala och kulturella strukturer som karaktäriserar den aktuella perioden. Bortser vi däremot från dessa skillnader kan vi se ett regelbundet mönster i utvecklingen av rörelserna (Alberoni 1984, 2-3).

För att definiera det s.k. ”växande tillståndet” väljer Alberoni att sätta det i relation till ett annat socialt tillstånd som han väljer att kalla ”det institutionella tillståndet” (”institutionalized and every-day life state”). Människors sociala liv utarbetas till stor del inom samhällets institutionella ramverk och formar vårt vardagliga liv. Det växande tillståndet representerar en fas av uppehåll från vårt gängse institutionella och vardagliga synsätt. Tillståndet har en begränsad varaktighet. Inledningsvis avbryts de aktiviteter som karaktäriserar det institutionella tillståndet och det sociala systemet i

fråga äntrar ett nytt tillstånd av särskilda egenskaper. Vid en viss tidpunkt slutar det växande tillståndet att existera och det sociala systemet återgår till det normala. Under avbrottet har det dock skett en omvandling. Under tiden för det växande tillståndet har samhället genomgått en social förändring. Övergången sker när de som ytterst ansvarar för att upprätthålla solidaritet har misslyckats. Generellt sett är det växande tillståndet en vilja att rekonstruera det sociala systemet. Genom att skapa en alternativ solidaritet samlar det växande tillståndet aktiva deltagare som tidigare agerat enskilt och formar en opposition mot den existerande ordningen. Det som formas under tillståndet av förändring betraktar Alberoni som unikt i sitt slag (Ibid, 19-20). Det resulterar i att gruppen formulerar en alternativ tolkning av verkligheten vilket grundlägger möjligheten att rekonstruera den rådande ordningen:

The nascent state is an exploration of the limits of the possible within a given type of social system, in order to maximize the portion of the limits of the possible within a given type of social system, in order to maximize that portion of experience and solidarity which is realizable for oneself and for others at a specific historical moment.

(Alberoni 1984, 20-21)

Möjligheten för sociala rörelser att lyckas beror på deras kapacitet att möta ett specifikt historiskt behov och deras förmåga att ge en tillräckligt bra lösning på det rådande problemet. Den nya rörelse som formats under det växande tillståndet försöker ständigt att introducera ett nytt sätt att leva som är annorlunda från de vardagliga handlingarna och institutionerna. För att undersöka möjligheten att klara av detta kräver det att rörelsen antar en form och en struktur. Det innebär att rörelsen till slut måste bli ett konkret och historiskt projekt som kolliderar med de rådande krafterna och därmed själva bli en institution och en del av det institutionella tillståndet (Alberoni 1984, 21).

När och under vilka omständigheter sker förändringar i en stat? Sociala rörelser uppstår främst i situationer när de krafter som ansvarar för solidariteten i ett samhälle

hamnar i obalans. Sannolikheten för att det växande tillståndet uppstår är med andra ord stor när ett visst mått av svaghet framträder hos makthavarna. En polarisering växer fram mellan den som dominerar och de som domineras. I ett stabilt samhälle resulterar detta i handlingar av solidaritet för att staten upplevs som internaliserad och egoistisk vilket får de sociala rörelserna att betraktas som legitima makthavare. De förändrar synen på solidaritet genom att föreslå alternativa handlingsmodeller och ifrågasätta legitimiteten hos berörda institutioner eller provocerar fram reaktioner som förstärker kritiken av institutionerna (Alberoni 1984, 42). I generella ordalag definierar Alberoni de strukturella förutsättningarna som:

(...) those conditions which weaken the areas of solidarity and the corresponding lines of structural polarization in a given social subsystem and at the same time bring into being alternative kinds of interaction.

(Alberoni 1984, 42)

Alberonis teori om det växande tillståndet används som analysverktyg utifrån uppsatsens huvudsakliga syfte: att studera huruvida de icke-etablerade organisationerna som uppstod under flyktmottagandet 2015 bör betraktas som en ny social rörelse. Teorin är fruktbar som analytiskt ramverk i syfte att analysera hur och under vilka förutsättningar en ny social rörelse uppstår.

5.1.1 Vad utmärker en icke-etablerad form av organisering?

I sin artikel *Organization outside organizations – The significance of partial organization* (2010) argumenterar Göran Ahrne och Nils Brunsson för att den traditionella organisationsforskningen har betraktat organisationer utifrån s.k. formell organisering. De hävdar att det är en snäv beteckning som utesluter andra former av organisering så som nätverk och institutioner. Enligt dem är det därför meningsfullt att bredda konceptet till att innehålla det som de valt att benämna som *partiell organisering*. De formulerar grunderna för organisering och menar att partiell organisering är en form som endast innehåller en eller ett par av de karakteristiska delarna för en organisation. Med dagens styrning och den växande globaliseringen

pratar vi i allt större utsträckning om nya former av interaktion och mindre om det som tidigare betraktats som viktigt, exempelvis den byråkratiska och hierarkiska innebörden i en organisation. Ahrne och Brunsson argumenterar för att utvidga definitionen av organisering i syfte att förstå det nya fenomenet som ofta beskrivs som nätverk och institutioner (Ahrne och Brunsson 2010, 1).

Historiskt sett har organisering studerats utifrån en juridisk mening. En distinktion har gjorts mellan organisering och dess omgivning vars sektorer istället benämns som marknad, nätverk eller institutioner. Enligt Ahrne och Brunsson resulterar detta i att man bortser från den betydande del av organisering som sker utanför samt mellan organisationer. Därför har de istället valt att göra åtskillnad utifrån organisationers form, mellan organiserade och icke-organiserade. De menar att organisering även uppstår utanför formella organisationer och att vi därför måste utöka begreppet till att även inkludera former av partiell organisering för att skapa oss en helhetsbild av de befintliga aktörerna. Idag appliceras begrepp som nätverk och institutioner i så pass breda ordalag att det riskerar att dölja viktiga element av den organisering som sker i samhället. De ser organisering som en form av social ordning och definierar det "(...) as active, decided upon attempts to achieve special orders that differ from already existing ones, for example those who are determined by networks and institutions" (Ahrne och Brunsson 2010, 2). Den bredare formen av definitionen tar bort den traditionella distinktionen mellan organisering och den resterande omvärlden. Den öppnar för möjligheten att identifiera de olika organisationer som ryms inom partiell organisering och reducerar därmed inte organisering till att endast handla om den som är av formellt slag (Ibid, 2).

De karaktärsdrag som gemensamt formulerar den generella beskrivningen av organisering är medlemskap, hierarki, regler, övervakning samt sanktioner. Som uttrycks i definitionen ovan bör även beslut uppfattas som ett grundläggande element. En organisations beslut är medvetna val som beskriver hur människor inom organisationen ska agera etc. Organisationer kan besluta om att formulera de fem karaktärsdragen på olika sätt men en formell organisation kan inte, till skillnad från en partiell organisation, välja att avstå från ett av elementen och fortsatt upplevas

trovärdig. Formella organisationer beslutar om medlemskap, dvs. vem som ska få tillträde till organisationen och innebär att människor får en särskild identitet som skiljer sig från icke-medlemmar. De bygger på en hierarkisk ordning som ger vissa medlemmar rätten att bestämma över andra vilket innebär en form av organiserad makt vars grundläggande källa är beslutsfattningen. En organisation kan utfärda uppmaningar men också besluta om regler gällande hur medlemmarna ska uppträda eller vad de förväntas göra. Organisationen har också rätt att övervaka att reglerna efterföljs. Det handlar inte enbart om att se till att medlemmarna inte gör något som är förbjudet utan likväl att de mäter och räknar ut hur väl de olika medlemmarna sköter sina uppgifter. Slutligen har organisationer rätt att utfärda sanktioner av både positivt och negativt slag. En positiv sanktion kan handla om att ge mer resurser åt vissa medlemmar medan en negativ kan handla om att besluta om mindre marknadsföring åt ett visst projekt (Ahrne och Brunsson 2010, 4).

De som vill organisera sig har inte alltid önskan eller möjligheten att bygga en komplett, formell organisation. De kan medvetet välja att endast anamma några av de element som beskrivs ovan och istället bilda vad Ahrne och Brunsson kallar en partiell organisation. Det kan vara så att den önskade ordningen redan existerar och att organisationen därför inte har behov av att inkludera alla element. Området som organisationen opererar i kanske redan bygger på starka normer som överensstämmer med organisationens arbete och att formulera regler känns inte nödvändigt. Andra element kan uppfattas som viktigare i syfte att lyckas med sitt arbete. Vissa organisationer kan också avstå från att införa de organisatoriska elementen helt och hållet för att en låg grad av organisering är fördelaktigt för dem. Att addera element kan innebära stora kostnader och organisationer med begränsade resurser försöker hitta andra vägar för att uppfylla sina mål (Ahrne och Brunsson 2010, 11).

Partiell organisering kan vid första anblick låta som något mindre betydande och mindre kraftfullt än formell organisering, men trots att dagens formella organisationer kontrollerar enorma resurser har deras utrymme begränsats allt mer genom ökade antal regler, övervakning och former av certifiering. För att förstå oss på samhället vi lever i är det därför lika viktigt att undersöka de partiella organisationerna (Ahrne och

Brunsson 2010, 17). Under flyktingmottagandet 2015 organiserade sig många utanför de formella organisationerna. Ahrne och Brunssons teori kommer användas som analysverktyg för att undersöka vilka element som karaktäriserar de icke-etablerade organisationernas organisering och hur de utmärktes under flyktingmottagandet 2015.

6 Intervjustudie; samtal med volontärer om deras motiv att engagera sig i icke-etablerade organisationer

I detta kapitel redovisas resultatet från de genomförda intervjuerna vars primära syfte var att besvara frågeställningen: *Vilka motiv anger volontärerna till att engagera sig i icke-etablerade initiativ under flyktingmottagandet 2015?* I intervjustudier sker datainsamling, redovisning och analys parallellt. Därför presenteras analys och resultat av intervjuerna som en integrerad process. I kapitel sju genomförs en fördjupad analys utifrån uppsatsens teoribildning.

6.1 Icke-etablerade organisationer - ett upprop för solidaritet

I informanternas beskrivning om vilka motiv som huvudsakligen fick de att engagera sig i icke-etablerade organisationer var tre beskrivningar återkommande. Först och främst var tanken initialt inte att engagera sig i en icke-etablerad organisation. I informanternas beskrivningar uppträder det snarare som något som i förlängningen blev en nödvändighet. Vidare framkommer att engagemanget bottnar i en kritik mot de etablerade organisationerna och det politiska systemet samt att icke-etablerade organisationer erbjuder sina volontärer större handlingsutrymme.

Mönstret hos uppsatsens informanter visar tydligt att engagera sig i en icke-etablerad organisation inte var en utstuderad tanke hos majoriteten. Engagemanget för människorna som flydde väcktes först och främst för att de identifierade människor som var i akut behov av hjälp. De valde att starta privata insamlingar, att hjälpa till med mottagandet på centralstationen i hemstaden eller på plats i Grekland. De tre informanter som varit med och grundat organisationerna beskriver hur initiativet av olika anledningar utvecklades till en organisation. Informant 5 berättar att insamlingen

som hen startade tillsammans med flertalet andra fick större proportioner än de kundana.

Det (att starta en organisation, min anmärkning) var inte vår önskan. När vi väl dragit igång hade vi inget val. Vi kunde inte ge tillbaka varken pengar eller kläder. Vi hade kunnat hoppa av, men skulle vi lämna kläder att ruttna? Enda vägen var framåt.

(Informant 5)

Hos samtliga informanter finns kritik riktad mot de etablerade organisationerna och de politiska beslutsfattarna. De lyfter främst den politiska oviljan att hjälpa flyktingarna och hur långsamt arbetet hos de etablerade organisationerna går. Informant 4, aktiv i en organisation som arbetar i Sverige, förklarar att de startade för att visa politikerna att det ökande flyktingmottagandet är en situation vi tillsammans kan klara av. De var bekymrade över det politiska skiftet som till en början stod upp för asylrätten för att kort därefter välja att införa gränskontroller och skärpa asylreglerna. Två av informanterna aktiva i Grekland är besvikna och riktar stark kritik mot EU, statliga myndigheter och de etablerade organisationerna. Informant 5 beskriver hur det inledningsvis inte fanns några etablerade organisationer på plats i Grekland med undantag för enstaka observatörer. I övrigt fanns inga hjälpinsatser. Istället har arbetet burits av privata initiativ. Båda menar att de internationella lagar och direktiv gällande hur arbetet för flyktingmottagande ska se ut sattes ur spel, mycket på grund av att alla som anlände var i transit. Det var en ny situation utan några tydliga förhållningsregler som gjorde etablerade organisationer och myndigheter handlingsförlamade.

Jag borde inte ha behövt göra det här från första början. Att ingen annan vill ta i det bevisar bara att det är hela systemet det är fel på. Jag menar om det är en gråzon att hjälpa folk från att drunkna då får man kanske titta över lagarna istället.

(Informant 2)

Två av informanterna aktiva i Sverige beskriver en liknande situation. Inledningsvis fanns det varken myndigheter eller etablerade organisationer på plats på centralstationerna. Att Sverige inte varit med om ett liknande flyktingmottagande tidigare innebar att det inte fanns några tydliga lagar och regler att arbeta utifrån. Informant 6 beskriver hur organisationens arbete ständigt var i gränslandet av vad som betraktades som lagligt eller inte. Det skapade en stor osäkerhet hos etablerade organisationer och myndigheter gällande vad de fick och inte fick göra.

Jag tror att många var för rädda för vad lagen säger. I och med att vi var i gränslandet för vad vi fick och inte fick göra så var många rädda för att de skulle göra fel (...)

(Informant 6)

Slutligen lyfte tre av informanterna volontärernas handlingsutrymme som ett starkt motiv för att engagera sig i en icke-etablerad organisation. Att vara med och bygga en organisation från grunden innebär att volontärerna får inblick i organisationens olika delar och i större utsträckning vara med och påverka arbetet. En icke-etablerad organisation uppfattas ta vara på volontärernas åsikter i större utsträckning än en etablerad organisation. Hos de etablerade organisationerna finns redan många frivilliga, men även tjänstemän och mer resurser som underlättar deras arbete. Informant 4 ville ha möjligheten att vara med och skapa en organisationskultur som hen trivs i och vill vara en del av.

En stor organisation ger trygghet och förutsägbarhet men det finns inte några större möjligheter att påverka och förändra.

(Informant 4)

Informant 6 resonerar liknande och tror att de som söker sig till deras organisation gör det för att de upplever att de inte får göra lika mycket i en etablerad organisation. Som volontär i en icke-etablerad organisation får du i större utsträckning vara en del av och se resultatet av organisationens arbete.

6.1.1 Akuta hjälpinsatser kräver anpassningsförmåga

Alla informanter är överens om att arbetssättet skiljer sig markant mellan icke-etablerade och etablerade organisationer. Informant 5 menar att det knappt går att jämföra. Etablerade organisationer bygger på en hierarkisk ordning. De har en tydligare struktur och fler regler att förhålla sig till. De arbetar närmre statliga organisationer vilket bland annat innebär att de måste ta större politisk hänsyn. Ovanpå det har de ett större mått av administrativa uppgifter. Att agera omvänt blir de icke-etablerade organisationernas styrka, beskriver informanterna.

Flyktingmottagandet var en ny situation för EU, de enskilda medlemsstaterna och de etablerade organisationerna. Att inte vara styrda av en given arbetsmall öppnar upp för möjligheten att i större utsträckning anpassa sig efter situationen som råder.

Att hålla sig till regler (...) och behandla det här som att det är en normal situation det är sinnesjukt. Det kan man inte göra. Det här är extrema situationer, då kan man inte vara styrd av ett visst sätt att jobba på eller om det är politiskt korrekt eller inte.

(Informant 2)

Förmågan att anpassa sig beskriver informanterna som en av de icke-etablerade organisationernas främsta styrkor. Deras frånvaro av hierarkisk organisering och byråkratisk styrning resulterade i att de kunde agera snabbt och bidra med nya, kreativa lösningar.

Organisationer som våra är amatörer på allt vi tar oss för. Det blir att man uppfinner hjulet. Situationen som rådde på Lesbos och i Grekland var en situation som aldrig funnits förut. Det gjorde arbetsmetoderna och förhållningssättet annorlunda.

(Informant 5)

Att kunna agera snabbt är ett krav för att kunna täcka de akuta behoven som uppstår i och med flyktingmottagandet. Informant 1, aktiv i Grekland, beskriver hur förutsättningarna förändras fort. Det kan exempelvis vara på grund av att ett provisoriskt läger stänger ner och människorna flyttas till en ny plats eller att flyktingbåtarna anländer till olika platser. Utmaningarna ställer krav på organisationernas flexibilitet. Informanterna anser att de icke-etablerade organisationerna utmärks av deras förmåga att bemöta problem som uppstår med nya lösningar, mycket tack vare att de inte har lika strama förhållningsregler som de etablerade. Informant 2, också aktiv i Grekland, berättar om när de startade deras kläddistribution. Det stod en lagerlokal full med orörda kläder som ingen hade kommit på hur de skulle dela ut. Hen valde att skapa ett Whats App nummer dit folk kunde skicka sina beställningar av kläder de behövde. När de hade packat i ordning beställningen svarade de att den var redo att hämtas upp. Hen tycker det belyser skillnaderna i tillvägagångssättet mellan etablerade och icke-etablerade bra. De icke-etablerade tar inte hänsyn till hur det brukar gå till utan försöker hitta nya, smidiga lösningar på de problem som uppstår. Att finansieringen främst bygger på privata donationer underlättar möjligheten att vara flexibel. De ekonomiska medlen är inte öronmärkta för ett särskilt ändamål utan endast riktade till organisationens hjälpinsatser i stort.

Tre av informanterna anser också att deras lösningsorienterade arbetssätt beror på att icke-etablerade organisationer samlar människor inom många olika kunskapsområden och bidrar med en annan typ av kompetens än de som finns i etablerade organisationer. Exempel på kompetenser som informanterna ger är projektledare, företagare, läkare, jurister, akademiker, PR-konsulter m.fl. Informant 6 resonerar kring vad som lockar många volontärer med spridda erfarenheter och kunskaper. Hen tror att det till stor del beror på att allt arbete sker frivilligt och att det är upp till volontärerna att avgöra hur mycket tid de vill investera i organisationen. På så sätt uppfattas de icke-etablerade organisationerna mer lättillgängliga för människor att engagera sig hos.

De mer etablerade organisationerna har ett system som de måste följa. Jag tror inte de är lika flexibla. Du måste registrera dig, du kanske måste gå på

någon kurs, möta någon person och betala någon form av avgift för att kunna vara med.

(Informant 6)

Hos två av informanterna på plats i Grekland finns uppfattningen att icke-etablerade organisationer har ett annat sätt att bemöta människor på. Till skillnad från de etablerade organisationerna beskriver de deras mottagande som mindre auktoritärt och mer ”mänskligt”. De anser att det finns en tendens hos de etablerade organisationerna att prata över huvudet på människor och tala om för dem vad de behöver. De icke-etablerade organisationerna väljer istället att prata direkt med människor för att fråga hur de mår och vad de behöver. De förklarar att de tar vara på erfarenheter och kunskaper som finns hos de som anländer. Ska de starta upp en skola i ett flyktingläger söker de efter lärare hos de som befinner sig där. Detsamma gäller när de är i behov av tolkar eller översättare.

Ibland säger man att man kämpar för flyktingarna. Det gör inte jag. Jag kämpar med dem. Vi gör det här ihop.

(Informant 2)

En majoritet av informanterna belyser vikten av icke-etablerade organisationers roll som opinionsbildare. De etablerade organisationerna bedriver ett stort påverkansarbete men för att åstadkomma förändring behövs också organisationer som har utrymme att rikta kritik mot de etablerade och staten. Icke-etablerade organisationer har större utrymme att uttrycka åsikter som är mer kontroversiella, menar Informant 4. Hen nämner bland annat att utrymmet beror på att icke-etablerade organisationer har en lika stark identitet som de etablerade och tar Röda korset som exempel. Om deras arbete blir alltför kontroversiellt finns det risk för att organisationens varumärke tar skada. De har dessutom en starkare relation till och jobbar nära statliga myndigheter vilket inskränker utrymmet att uttrycka sig negativt om det rådande politiska läget. Den risken finns inte i lika stor utsträckning hos de icke-etablerade som därför har råd att vara desto mer samhällskritiska.

6.1.2 Utmaningar som de icke-etablerade organisationerna ställs inför

Att vara fristående beskrivs som de icke-etablerade organisationernas styrka men blir på samma gång deras stora utmaning. Informanterna beskriver den höga arbetsbelastningen, avsaknaden av en tydlig struktur och finansiering som de främsta utmaningarna.

Att få en inblick i många delar av organisationen nämns som en bidragande faktor till att engagera sig hos icke-etablerade organisationer, men det innebär också att volontärerna får ta mycket ansvar. Det är få personer som gör många olika saker och flera av informanterna beskriver hur de under perioder arbetar dygnet runt, något som inte är hållbart i längden. Informant 4 beskriver att risken för att volontärerna bränner ut sig är mycket större i en icke-etablerad organisation. En liten grupp skapar ett mindre "vi" och att avsäga sig uppgifter kan kännas som ett svek mot sina medarbetare. Hos de etablerade organisationerna finns det erfarna tjänstemän med tydliga ansvarsområden som gör att arbetsbelastningen inte blir lika stor.

Större organisationer har ju folk som är anställda på plats och medel i krisområdena medan vi har ett stort nätverk med volontärer, men samtidigt behöver man ha någon som organiserar arbetet på plats.

(Informant 1)

Strukturen som redan finns hos de etablerade organisationerna är något som de icke-etablerade utarbetar allt eftersom arbetet fortgår. Informanterna förklarar hur de utvecklar ett tydligare ramverk för organisationen, utarbetar verktyg som ska underlätta arbetet och börjar utvärdera sina projekt. Att kunna avgöra i hur pass stor utsträckning arbetet ska struktureras upplevs hos vissa som en svår balansgång. Det finns en risk att organisationen stagnerar om det införs alltför strama förhållningsregler.

Det finns både fördelar och nackdelar med att inte ha så strukturerat. Det kan bli för ostrukturerat, det finns ingen riktig balans i vem som bestämmer vad (...)Blir man för strukturerad blir det jobbigt för folk att komma in och blir det för ostrukturerat är det jobbigt för folk att vara där inne.

(Informant 6)

Viljan att arbeta oberoende försvårar möjligheterna till finansiering, något som framför allt organisationerna på plats i Grekland belyser. För att fortsatt kunna förhålla sig kritisk mot EU, statliga myndigheter och etablerade organisationer måste de icke-etablerade organisationerna förlita sig på privata donationer. Det är en ostabil form av finansiering som resulterar i att det kan vara svårt att planera långsiktigt. Bland annat blir mediabevakningen av flyktingsituationen betydelsefull för att människor ska fortsätta donera pengar.

6.1.3 Frustration och missnöje väcker engagemang

Majoriteten av informanterna anser att det starka engagemanget och kapaciteten att mobilisera sig inom civilsamhället under perioden för flyktingmottagandet till stor del berodde på den geografiska närheten. De beskriver också den tekniska utvecklingen som central för att lyckas mobilisera människors engagemang.

Informanterna är överens om att den geografiska närheten spelade stor roll för människors vilja att hjälpa till. Vi tar ständigt del av katastrofer som sker runt om i världen, men när det kommer närmre blir situationen mer greppbar. Många svenskar har även Grekland som semester mål och vad som pågår där är enklare att relatera till än till platser dit människor inte har någon koppling. Som belyses i citatet nedan ansåg Informant 5 att mängden volontärer som åkte ner till bland annat Lesbos för att hjälpa till delvis berodde på att det är enkelt att ta sig dit.

Vi kunde se det på nyheterna och det låg nära rent geografiskt. Det går charterplan till Grekland, det gör det inte till andra ställen.

(Informant 5)

I Sverige, kanske framförallt i Stockholm, Göteborg och Malmö dit många flyktingar först anlände var det svårt för människor att undgå det stora behovet av hjälp som fanns hos de som kom. Det handlade bland annat om hjälp med att kontakta migrationsverket, att kunna resa vidare samt med basala behov som boende och mat. De tre informanter som är verksamma i organisationer baserade i Sverige menar att flyktingsituationen blev påtaglig för många människor i deras vardag vilket gav upphov till engagemanget. Att möta människor på flykt och få ett ansikte på de som behöver hjälp belyser en av informanterna också som en viktig del för att väcka människors medkänsla och vilja att engagera sig. Informant 6 resonerade även kring att alla kunde bidra med något, stort som smått. Hade människor möjlighet att hjälpa till att laga mat eller erbjuda skjuts var det välkommet, men det kunde också handla om att bara sitta ner och prata med de nyanlända.

Jag tror att många såg att det är en person som behöver hjälp. Det spelar ingen roll vart den personen kommer ifrån. Personen är här och behöver hjälp i vår stad, i vårt område, där jag bor. Jag kan göra någonting. Jag kan bidra med någonting. Jag tror det var mycket medkänsla för personen bredvid som satte igång det.

(Informant 6)

Informant 5 resonerar kring betydelsen av att det i stor utsträckning var syrier som kom till Sverige. Många var högutbildade, visade intresse för att lära sig svenska och att fortsätta studera eller arbeta. I jämförelse med EU-migranter som lever som hemlösa eller i tältläger har informanten märkt att ju högre igenkänning, desto enklare är det för människor att engagera sig för andra. Informanten drar kopplingar till stigmat som följer med klassfrågan.

Det var enkelt 2015 för då kom personer från Syrien som hade det som vi och som drabbades av krig. Det handlade inte om fattigdom och strukturell diskriminering.

(Informant 4)

Utöver närhetsprincipen nämner fyra av informanterna även den tekniska utvecklingen och sociala medier som närmast ovärderligt för att mobilisera människors engagemang under flyktingmottagandet. Att via sociala medier snabbt kunna kommunicera sitt budskap låg till grund för organisationernas volymer vad gällde insamlingar av bland annat pengar, kläder och mat men också rekryteringen av volontärer.

Hade flyktingsituationen uppstått lite tidigare så vet jag inte hur det hade sett ut. Det är den tekniska utvecklingen som har möjliggjort det här.

(Informant 5)

Informant 2 lyfter även spridningen av bilden på treårige pojken Alan Kurdi som möjliggjordes av sociala medier och som blev starkt förknippad med människors engagemang. Alan Kurdi flydde från Syrien med sina föräldrar och sin bror när flyktingbåten sjönk. Den 2 september 2015 sköljdes Alan upp på en strand vid turkiska Bodrum och bilden på polismannen Mehmet Ciplak som bär bort Alan fick snabbt spridning världen över (hd.se). Informant 2 beskriver hur det ”bara rasslade till”. Plötsligt ville alla hjälpa till. Samma mönster uppträdde hos flera hjälporganisationer som förklarade att de inte hade upplevt sådant engagemang sedan tsunamikatastrofen 2004.. Enligt Per Bylund, generalsekreterare på Radiohjälpen, höll effekten av bilden i sig ett par månader ungefär. Informant 2 bekräftar också att effekten av bildens spridning var kortvarig.

7 Analys; volontärernas motiv för att engagera sig i icke-etablerade organisationer

Kapitlet analyserar det empiriska materialet utifrån de teoretiska utgångspunkterna om sociala rörelsers uppkomst och partiell organisering. Syftet med analysen är att besvara uppsatsens frågeställning samt diskutera uppsatsens övergripande problemformulering och syfte.

7.1 Icke-etablerade organisationer formulerar en alternativ solidaritet

När den sociala strukturen som vi känner till den skiftar beror det på att en förändring tagit plats och ändrat den maktbalans som tidigare höll den i schack. Det är när krafterna som stabiliserar en särskild social och/eller kulturell ordning inte längre lyckas upprätthålla denna som kollektiva rörelser formas och föreslår alternativa solidaritetsmodeller eller ifrågasätter aktuella institutioners legitimitet (Alberoni 1984, 42). I resultatet av intervjuerna kan volontärernas engagemang i icke-etablerade organisationer under flyktingmottagandet 2015 betraktas som ett svar på de etablerade organisationernas och myndigheternas bristande förmåga att agera. Volymen av människor som anlände satte förhållningsreglerna ur spel och enligt informanterna uppstod stor osäkerhet gällande hur flyktingmottagandet skulle gå till. I det läget, när den sociala ordningen som vi känner till den inte längre lyckas upprätthålla ett organiserat mottagande, uppstod i enighet med teorin om det växande tillståndet, de icke-etablerade organisationerna. Det växande tillståndet kan betraktas som ett förslag för rekonstruktion från en aktör i det sociala systemet som, genom att skapa en alternativ solidaritet, organiserar sig för att protestera mot den existerande ordningen (Ibid, 20). Enligt informanterna var det inledningsvis inte ett aktivt val att engagera sig i icke-etablerade organisationer, dock framkommer hos majoriteten en kritik mot de etablerade organisationerna som kan tolkas som en invändning mot den rådande

ordningen. Exempelvis finns det uppfattningar hos informanterna om att arbetet inom de etablerade organisationerna och myndigheterna går för långsamt, att det finns en politisk ovilja att hjälpa till och att etablerade organisationers bemötande av människor på flykt kan betraktas som för auktoritärt. I teorin om det växande tillståndet beskriver Alberoni att rörelser uppstår i syfte att utforska och uppnå maximal nivå av solidaritet i ett specifikt, historiskt skeende (Ibid, 21). Hos informanterna framgår att de icke-etablerade organisationerna blev tongivande under flyktingmottagandet 2015 för att de givna förhållandena inte hade kapacitet att upprätthålla den sociala ordning som vi gemensamt kommit överens om. De icke-etablerade organisationerna kan därför betraktas som ett exempel på hur sociala rörelser formas i syfte att skapa en ny, alternativ solidaritet när maktbalansen i ett samhälle förändras (Ibid, 34).

7.1.1 Frustration och missnöje motiv för icke-etablerade organisationer

Vilka engagerade sig i de icke-etablerade organisationerna under flyktingmottagandet 2015? I teorin om det växande tillståndet anses sannolikheten att engagera sig för social förändring vara störst hos ”those people who are frustrated by a situation in which they are deeply and sincerely rooted (Alberoni 1984, 47)”. Uppfattningen att resultatet inte blir det människor förväntar sig av samhällsordningen är stark hos de som engagerar sig i tider då de sociala förhållandena omvandlas. Lojaliteten gentemot det rådande systemet är stark och upprätthålls tills den dag då ett alternativt tillvägagångssätt anses vara oundvikligt (Ibid). Informanterna belyser främst den geografiska närheten som en brytpunkt för lojaliteten gentemot myndigheter och etablerade organisationer. Exempel på den uteblivna förmågan att ta emot de människor som nådde Europas gränser och Sverige statuerades i människors vardag. Det väckte engagemang som bland annat mobiliserades utanför de icke-etablerade organisationerna och resulterade i nya, löst sammansatta nätverk. Anledningen till att engagera sig i en icke-etablerad organisation beskrivs av informanterna som en möjlighet att uträtta mer än vad som ges utrymme för i en etablerad organisation. Resultatet av intervjuerna visar att uppfattningen är att det finns större handlingsutrymme hos de icke-etablerade organisationerna, något som förklaras som

ett av de främsta motiven till engagera sig hos dem. Liksom beskrivs ovan kan engagemanget i icke-etablerade organisationer betraktas som en ståndpunkt i sig. Det belyser de etablerade organisationernas och myndigheternas bristande lojalitet gentemot den solidariska ordning som vi enats om. Bilden på Alan Kurdi utlöste en våg av engagemang vilket också det kan tolkas som att frustration och missnöje väcker människors vilja att skapa en ny form av social ordning. Spridningen av bilden gav upphov till en ny, alternativ form av solidaritet och människor som inledningsvis inte var engagerade valde att positionera sig mot den rådande situationen. Det symboliska värdet av bilden, vars genomslagskraft möjliggjordes av de senare årens tekniska utveckling som beskrivs av informanterna som ovärderligt för icke-etablerade organisationers arbete, bör inte underskattas vad gäller människors beslut att engagera sig och omdefiniera rådande samhällsordning.

7.1.2 Icke-etablerade organisationer anses vara en styrka i akuta situationer

Hur gick det till när de icke-etablerade organisationerna fick fäste och blev tongivande i arbetet för flyktingmottagandet 2015? Den teoretiska förklaringen redogör för det växande tillståndet som en period som karaktäriseras av aktörer utan respekt för de traditionella mönster som företräds av de institutionella organisationerna (Alberoni 1984, 43). I praktiken innebär det att aktörerna i det växande tillståndet inte upplever att deras agerande behöver följa tidigare modeller utan att de är fria att forma sitt eget öde (Ibid, 56). I intervjuerna med volontärer från icke-etablerade organisationer beskriver de hur deras och de etablerade organisationernas arbete skiljer sig mycket åt. Att inte ha en tydlig mall för hur arbetet ska genomföras lyfter de som en av de icke-etablerade organisationernas främsta styrkor. I en akut situation liksom flyktingmottagandet 2015 anser de att det behövs organisationer som är anpassningsbara för att kunna täcka de behov som situationen kräver. Liksom Ahrne och Brunsson (2010) diskuterar gällande organisering utanför organisationer så kan informanternas beskrivningar av icke-etablerade organisationer liknas vid *partiell organisering*. Under tiden för flyktingmottagandet upplevde de att det var fördelaktigt med organisering som inte styrdes av de traditionella element som återfinns i den

formella formen av organisering. Synen på myndigheter och etablerade organisationer var snarare att de var bakbundna av den cementerade struktur som deras verksamhet genomtygades av. De icke-etablerade organisationernas kritik mot de etablerade kan i stor utsträckning härledas till deras klassiska organisationsform. I tider av nya utmaningar och när situationen kräver god anpassningsförmåga och snabba insatser kan för många organisatoriska element betraktas som negativt.

7.1.3 Att träda in i det institutionella tillståndet

Enligt Alberoni är det genom rörelser som individer driver samhällsförändring. Kollektiva rörelser startar med det som han kallar det växande tillståndet för att avslutningsvis institutionaliseras och rekonstruera tillvaron som vi känner till den (Alberoni 1984). Går det att tolka de icke-etablerade organisationerna som institutionaliserade aktörer idag? Samtidigt som partiell organisering beskrivs av informanterna som icke-etablerade organisationers främsta styrka förklarar de också att det är en av deras största utmaningar. Organisationsstrukturen utarbetas under arbetets gång, men hur pass strukturerad organisationen bör vara upplevs hos många av informanterna som en svår balansgång. Att addera organisatoriska element beskrivs av Ahrne och Brunsson vara ett beslut som hindrar egenskaperna av spontanitet och flexibilitet som är karaktäristiska för de partiella organisationerna. Organisationen blir också ett föremål för kritik och det ställs krav från andra aktörer i större utsträckning än tidigare. Ahrne och Brunsson understryker dock att en tydligare form av organisering inte ska likställas vid institutionalisering. Att hävda att en partiell organisation är institutionaliserad antyder att den tas för given, har blivit accepterad och att den uppfattas som stabil. Termen döljer det faktum att en partiell organisation kan bli starkt ifrågasatt och är benägen att förändras eller till och med misslyckas i högre grad än de organisationer som betraktas vara starkt institutionaliserade. Enligt Ahrne och Brunsson krävs dock inte institutioner för att säga något viktigt om den sociala ordning som råder. Att inte vara institutionaliserad innebär inte att en organisation ska avfärdas som oviktig. Organisationer bör betraktas som viktiga aktörer som bidrar med betydelsefulla inlägg även om de ännu inte blir tagna för givet (Ahrne och Brunsson 2010, 15).

8 Sammanfattning och slutsatser av den kvalitativa fallstudien

När och under vilka förhållanden tar social förändring plats? Vilka är en del av förändringen? Hur går den till? Och varför sker den? Sociala rörelser har genom tiderna antagit olika former med anledning av att de historiska, sociala och kulturella kontexter inom vilka de verkat har sett olika ut. När de uppstår upplevs de som karaktäristiska för sin samtid, knutna till de pågående sociala och kulturella strukturerna. Bortser vi emellertid från de kontexter inom vilka de sociala rörelserna har uppkommit kan vi se regelbundet återkommande mönster hos rörelserna som slutligen genererar en ny institution, bättre lämpad för den nya utvecklingen som tagit plats under det växande tillståndet (Alberoni 1984, 3, 37). Vad går det då att dra för slutsatser av volontärernas motiv till att engagera sig i icke-etablerade organisationer;

bör de icke-etablerade organisationerna som uppstod under flyktingmottagandet 2015 betraktas som en ny social rörelse?

Utifrån studiens resultat finns det flera aspekter där det går att identifiera det växande tillståndets roll hos de icke-etablerade organisationer som uppstod. Informanterna beskriver hur de icke-etablerade organisationerna identifierade och tog itu med utmaningar som myndigheter och etablerade organisationer kämpade med. Att den nya rörelsen blev framgångsrik berodde till stor del på de icke-etablerade organisationernas förmåga att möta det specifika behovet som uppstod och deras kapacitet att formulera svar till det pågående problemet. I informanternas svar blir detta framförallt synligt i beskrivningarna av de icke-etablerade organisationernas förmåga till snabba insatser och nyskapande lösningar som sedermera kom att betraktas som karaktäristiska för flyktingmottagandet 2015. Som förklaras i teorin om det växande tillståndet belyser den nya rörelsen utmaningarna hos de institutionella organisationerna (Alberoni 1984, 157-158). I samtalen med volontärerna från de icke-etablerade organisationerna visar de på vikten av förnyelse och behovet av att återuppliva arbetet för flyktingmottagande hos myndigheter och etablerade

organisationer. Detta blir framförallt påtagligt i arbetet under akuta situationer vilket tiden för flyktmottagandet bör betraktas som.

Utifrån studiens resultat går det inte att härleda ett mönster som visar att de icke-etablerade organisationerna blivit en del av den rådande institutionen liksom Alberoni hävdar (Alberoni 1984, 19-20). Informanterna talar om ett pågående utvecklingsarbete vad gäller organisationernas struktur, men att dra slutsatser gällande huruvida de icke-etablerade organisationerna som uppstod under flyktmottagandet 2015 är på väg att bli institutionaliserade eller inte är inte möjligt. Historiskt sett blir sociala rörelser institutionaliserade eller upphör att existera när behovet för rörelsen inte längre finns. I fallet med de icke-etablerade organisationerna som varit fokus för denna studie kan vi bland annat tänka oss att det är för tidigt i rörelsens utveckling för att uppfatta några tydliga mönster än. Uppsatsens avgränsningar kan också tänkas utgöra en anledning till att det inte går att dra några generella slutsatser om organisationernas fortsatta tillvaro.

Hur bör vi tolka studiens resultat sett till samhället i stort? Sociala rörelser har spelat en ambivalent roll för vår gemensamma förståelse av historiska förändringar under modern tid. De har å ena sidan betraktats som reaktionära och ett hot mot moderniteten som sådan medan de vid andra tillfällen har ansetts vara en förutsättning för en hållbar och stärkt demokratisk utveckling. De beskrivs antingen som okonventionella, konfronterande och respektlösa mot de politiska processer som utgår från rationell argumentation genom en öppen och artig dialog. Alternativt förstås de som historiskt betydande aktörer som försvarar politiska och sociala rättigheter genom medel som massdemonstrationer, strejker och civil olydnad. I modern tid går det dock inte att blunda för att sociala rörelser och dess aktörer har spelat en avgörande roll i kristider. Liksom nämns i redogörelsen av nya sociala rörelsers framväxt i Sverige har sociala och politiska reformer i stor utsträckning haft sin upprinnelse i rörelserna. De har återkommande visat prov på förmågan att uttrycka alternativa visioner gällande hur vi bör tolka vår samtid och på vilka sätt vi ska arbeta för att lyckas uppnå dem. Arbetarrörelsen i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet är ett av de tydligaste exemplen på sociala rörelsers betydelse för samhällsutvecklingen. Rörelsen spelade en

avgörande roll i arbetet med att kontextualisera den rådande situationen och bidra med nya lösningar till de pågående sociala utmaningarna (Wennerhag 2010, 33). I linje med informanternas beskrivningar har rörelserna drivit projekt av utopisk karaktär som producerat sociala experiment, formulerat nya värderingar och presenterat alternativa former av handlande. Den kvalitativa fallstudien av volontärer från de icke-etablerade organisationerna stödjer följaktligen teorin om att det finns återkommande mönster hos sociala rörelser som uppstår. Att de betraktas som nyskapande i det historiska skeende de uppstår i beror till mångt och mycket på de sociala och kulturella strukturer som präglar vår samtid.

9 Bibliografi

Ahrne, Göran & Brunsson, Nils (2011)

Organization outside organizations: The significance of partial organization.
Organization, 18: 83–104

Alberoni, Francesco (1984)

Movement and institution. New York: Columbia Univ. Press

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009)

Stockholm: UNICEF Sverige

Bryman, Alan (2011)

Samhällsvetenskapliga metoder. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Dalen, Monica (2008)

Intervju som metod. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Della Porta, Donatella (red.) (2007)

The global justice movement: a cross-national and transnational perspectives.
Boulder: Paradigm Publishers

della Porta, Donatella & Diani, Mario (2006)

Social movements: an introduction. 2. ed. Malden, MA: Blackwell

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.)
(2012)

Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad. 4., [rev.] uppl.
Stockholm: Norstedts juridik

Eyerman, Ron & Jamison, Andrew (2005)

Sociala rörelser i en ny tid. Lund: Studentlitteratur

Fokus (2015)

Här är årets svensk. 10 december. <https://www.fokus.se/2015/12/har-ar-arets-svensk/>
(Hämtad 2017-12-12)

Grankvist, Per (2013)

Engagemang: Batman, Putnam och jag. Stockholm: Volante

Kallifatides, Theodor (2016)

Upprop till försvar för asylrätten.
<https://www.aftonbladet.se/kultur/article22186000.ab> (Hämtad 2017-12-12)

Lycke, Ebba (2016)

Sveriges asylregler anpassas till EU:s miniminivå. Migrationsinfo.se
<https://www.migrationsinfo.se/nya-asylregler-sverige-anpassas-till-eus-miniminiva/>
(Hämtad 2017-12-12)

Lycke, Ebba (2016)

Hård kritik mot regeringens lagförslag om tidsbegränsade uppehållstillstånd.
Migrationsinfo.se <http://www.migrationsinfo.se/hard-kritik-mot-regeringens-lagforslag-om-tidsbegransade-uppehallstillstand/> (Hämtad 2017-12-12)

May, Tim (2013)

Samhällsvetenskaplig forskning. 2., [rev. och uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Merriam, Sharan B. (1994)

Fallstudien som forskningsmetod. Lund: Studentlitteratur

Morgonpasset i P3 – Gästen (2016)

En morgon med migrationsverkets generaldirektör. [radioprogram]. Sveriges radio, P3, 22 april.

Myndigheten för ungdoms – och civilsamhällesfrågor (2016)

Flyktingmottagandet – det civila samhällets roll och villkor. Stockholm: Elanders Sverige AB

Regeringen (2015)

Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande.
<http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/> (Hämtad 2017-12-12)

Seidlitz, Madelaine (2014)

Asylrätt: en praktisk introduktion. Stockholm: Norstedts juridik

SOU 2017:12.

Att ta emot människor på flykt Sverige hösten 2015.

Thieman-Dino, Angela och A. Schechter James (2004)

Refugee Vouces: The Missing Piece in Refugee Policies and Practices. I Nagengast, Carole och Vélez-Ibañez, Carlos G. (red.). 2004. *Human rights – The scholar as an activist.* Oklahoma City: Society for Applied Anthropology.

UNHCR (2001)

Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning - enligt 1951 års konvention och 1967 år protokoll angående flyktingars rättsliga ställning. Norstedts Juridik: Stockholm

Volontärbyrå. (2016)

Volontärbarometern – en undersökning om volontärer och deras ideella engagemang under 2015.

von Essen, Johan., Jegermalm, Magnus & Svedberg, Lars. (2015)

Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992-2014. Stockholm: Ersta Sköndal högskola

Weinryb, N. (2015)

Flyktingkrisen omdefinierar civilsamhällets roll. Kurage, (18)

Wennerhag, Magnus (2008)

Global rörelse: den globala rättviserörelsen och modernitetens omvandlingar. Diss. Lund : Lunds universitet

Young, Iris Marion (2001)

Activist Challenges to Deliberative Democracy, Political Theory, Vol. 29, No. 5, s. 670-690.